

Відгук
16.03.2026 р
Руденченко А

Голові
спеціалізованої вченої ради ДФ 26.133.105
у Київському столичному
університеті імені Бориса Грінченка
доктору педагогічних наук, професору
Руденченко Аллі Андріївни

Відгук

офіційного опонента **Бокотєя Михайла Андрійовича**, кандидата мистецтвознавства, доцента, завідувача кафедри художнього скла Львівської національної академії мистецтв, член-кореспондента Національної академії мистецтв України про дисертацію **ПУГАЧЕНКО Маргарити Костянтинівни «Гене́за й еволю́ція скляних прикрас у традиційному костюмі України: типоло́гія, мистецькі технології, компози́ція»**, подану на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 02 Культура і мистецтво за спеціальністю 023 Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво, реставрація.

1. Актуальність дисертаційного дослідження. Роботу виконано відповідно до вимог до наукових дисертаційних досліджень України. Наукова новизна результатів праці Пугаченко Маргарити Костянтинівни «Гене́за й еволю́ція скляних прикрас у традиційному костюмі України: типоло́гія, мистецькі технології, компози́ція» полягає в тому, що вперше системно розглянуто введення венеційських намистин до ансамблю скляних прикрас України впродовж XVI – початку XXI століть та систематизовано дані про їх збереження у музейних колекціях України. Також здійснено мистецтвознавчий аналіз виробів сучасних українських майстрів з лемпворку і комплексно вивчено появу та розвиток скляних прикрас України від античних часів до сьогодення. Проаналізовано типологію аксесуарів зі скла, які увійшли до традиційного українського костюму, і проведено порівняння з технологіями виробництва скляних прикрас у інших країнах Європи.

Здобувачка ретельно описала художні особливості більше 500 скляних артефактів з періодів Античності, Середньовіччя, Нового часу і до сьогодення в хронологічній послідовності. Також вперше ввела до наукового обігу колекцію скляних прикрас XX століття з Українського музею Канади в

м. Торонто; уточнила знання щодо розвитку сучасного вітчизняного виробництва скляних прикрас; поглибила існуючу класифікацію прикрас зі скла, знайдених на українських теренах.

Тому вважаю, що вибір теми дисертації Пугаченко Маргарити, засвідчує актуальність роботи та відповідає запитам українського мистецтвознавства.

2. Наукова новизна результатів дослідження. Поза будь-яким сумнівом, в рецензованій дисертації здійснено комплексний мистецтвознавчий аналіз скляних прикрас вітчизняного й іноземного виробництва, знайдених на теренах сучасної України від появи до початку ХХІ століття. Ретельно описана еволюція прикрас у Європі з достатнім ілюстративним рядом. Розглянуто різноманіття типів декорування намистин, особливо венеційських. Також змістовно досліджено розвиток європейського склярства і визначено специфіку створення аксесуарів з художніх силікатів. Матеріали даної дисертації можуть використовуватися для подальшого оновлення програм навчальних дисциплін, дотичних до створення прикрас, або скловиробництва.

3. Теоретичне і практичне значення результатів дисертації не викликають сумнівів і достатньою мірою апробовані на науково-практичних конференціях різного рівня. Наукова новизна дисертації Пугаченко М. К. «Генеza й еволюція скляних прикрас у традиційному костюмі України: типологія, мистецькі технології, композиція» є присутньою оскільки означена тема не розкрита на достатньому рівні, що продемонстровано в історіографії.

Наведені висновки та рекомендації обґрунтовані та достовірні, а використані результати та тексти інших авторів мають посилання на відповідні джерела. Робота виконана самостійно, простежується глибоке розуміння авторкою порушеної проблематики. Пошукова діяльність здобувачки заслуговує на позитивну оцінку. Дисертантка оперує багатим теоретичним та емпіричним матеріалом. Викладені висновки висвітлюють тему дослідження, є обґрунтованими та достовірними.

4. Наукова обґрунтованість результатів дослідження, наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації є беззаперечною, адже це дослідження є першою спробою проаналізувати скляні прикраси від зародження до сьогодні на вітчизняних теренах. Серед великого різноманіття наукових праць, присвячених декоративному мистецтву, окремої роботи з дослідження скляних прикрас не було, незважаючи на те, що традиція склярства для України є важливою складовою матеріальної культурної спадщини. Аргументованість основних положень дисертації забезпечує значний за обсягом матеріал, зібраний авторкою в різних музейних та приватних колекціях України, Чехії, Італії, Польщі та Канади.

Дисертація має достатнє теоретичне забезпечення напрацюваннями вітчизняних та закордонних дослідників відповідно до тем, які є дотичними до порушеної в роботі проблеми: скловиробництва, археологічних знахідок, хімічних і фізичних властивостей, модних тенденцій, філософії.

5. Рівень виконання поставленого наукового завдання та оволодіння здобувачем методологією наукової діяльності. В дисертації «Генеza й еволюція скляних прикрас у традиційному костюмі України: типологія, мистецькі технології, композиція» здобувачка продемонструвала володіння понятійно-категоріальним апаратом і спеціальною термінологією в означеній галузі дослідження, що дозволяє їй, поступово вводити власні напрацювання у міжнародний науковий обіг. Обрані методи (філософські, історичні, культурологічні та мистецтвознавчі) і принципи наукової об'єктивності, всебічності і наукової достовірності доречні й відповідають поставленим завданням. Мистецтвознавчі підходи дозволили максимально повно розкрити характеристику особливостей технології створення скляних прикрас.

Значну увагу М. К. Пугаченко присвятила питанням витоків скловиробництва на українських землях, що дозволило на достатньому рівні виконати поставлені наукові мету та завдання. Дисертантка оволоділа

навичками розробки власного методологічного інструментарію у науковому пошуку, та набула відповідних умінь і компетенцій.

6. Апробація результатів дисертації. Результати дослідження дисертації було апробовано у двадцяти одноосібних наукових публікаціях, з яких 5 – у виданнях, включених до переліку наукових фахових видань України і одна публікація “Varieties of decorating artifacts with artistic silicates in the middle ages: a case study based on the discoveries of Yaroslav Pasternak in Krylos”, опублікована в періодичному науковому виданні, проіндексованому у базі даних Scopus. Також результати дисертації були апробовані на 14 наукових конференціях та симпозіумах за кордоном і в Україні.

Це відповідає вимогам п. 8-9 «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44 (зі змінами). Також були проведені публічні презентації в Польщі та Канаді, що демонструє зацікавленість здобувачки в промоції української культури за кордоном.

7. Структура та зміст дисертації, її самостійність, завершеність, відповідність вимогам щодо оформлення й обсягу. Матеріал Пугаченко М. К. в дисертації «Генеza й еволюція скляних прикрас у традиційному костюмі України: типологія, мистецькі технології, композиція» викладено послідовно та доступно в 4 розділах.

Заслуговує на схвалення представлений у першому розділі докладний опис праць на тему дослідження. Особливої уваги приділено дослідженням тематики скляних прикрас і технології їх виробництва. У другому розділі, присвяченому генезі виробництва скла на теренах сучасної України, прослідковується тяглість традицій склярства, незважаючи на наслідки монголо-татарської навали в середньовічний період.

Третій розділ присвячений особливостям гутного скловиробництва, а також технології виготовлення художніх виробів на о. Мурано. Четвертий

розділ стосується теми еволюції виробництва прикрас на європейських теренах від XVIII століття до сьогодні з урахуванням історії виготовлення та модних тенденцій. Кожний розділ підсумовується висновками, які зібрані й узагальнені окремо.

Розроблено глосарій і правильно оформлено список літератури, перелік скорочень і масивний ілюстративний ряд. Всього 333 сторінки, що відповідає встановленим вимогам до обсягу дисертації. Робота оформлена відповідно до наказу МОН України від 12 січня 2017 № 40 «Про затвердження вимог до оформлення дисертації», і є завершеною працею. Таким чином, робота відповідає загальним вимогам до оформлення наукових дисертацій для доктора філософії.

8. Дотримання академічної доброчесності у дисертації та наукових публікаціях. Відсутність (наявність) академічного плагіату, фабрикації, фальсифікації. Дисертація Пугаченко Маргарити Костянтинівни «Генеza й еволюція скляних прикрас у традиційному костюмі України: типологія, мистецькі технології, композиція» та відповідні наукові публікації, в яких висвітлено наукові результати дисертації, виконано на необхідному рівні з дотриманням академічної доброчесності (довідка з бібліотеки Університету Грінченка від 26.01.2026 року про автоматизований звіт про перевірку, згенерований спеціалізованим програмним засобом «StrikePlagiarism»). Два відсотки збігів по дисертаційному дослідженню є цитатами, з використанням тверджень вчених у галузі з археології, хімії, мистецтвознавства, містять необхідні посилання на джерела інформації. Відповідно до п. 9 порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 №44 (зі змінами), не вважається самоплагіатом.

9. Дискусійні положення та зауваження до дисертації. При загальному позитивному сприйнятті дослідження Пугаченко М. К., вважаю

необхідним зробити деякі зауваження:

1. У роботі введено та проаналізовано значний масив скляних прикрас. Водночас у четвертому розділі основну увагу зосереджено переважно на творчості майстрів, які працюють у техніці дрібної пластики. Не до кінця обґрунтовано, чим зумовлений саме такий фокус дослідження.

2. Незважаючи на те, що масового виробництва прикрас на теренах сучасної України не було – що й висвітлено в роботі – визначним є доробок професійних художників-склярів і майстрів-гутників. На мою думку, якщо в роботі розглядається питання особливостей гутного скловиробництва, не зайвим було би приділити більше уваги особистостям з когорти українських гутників.

3. Дисертація має великий обсяг ілюстративного матеріалу, де більше половини – археологічні знахідки. Чи слугує він виключно джерельною базою для реконструкції генези скляних прикрас і чи планується в подальшій науковій діяльності здійснювати поглиблений аналіз означених артефактів у контексті технологічної атрибуції або типологічного уточнення?

4. Сучасний термінологічно-понятійний апарат в українському мистецтвознавстві вимагає уточнення певних понять іншомовного походження. Особливо це стосується певних термінів з технології скловиробництва, які навіть у англomовному середовищі з'явилися доволі недавно – впродовж останніх десятиліть. У дисертації використовується ряд термінів у версії безпосередньої транслітерації – як наприклад «лемпворк», «ф'юзінг» тощо. До речі, наявний в роботі глосарій заслуговує особливої уваги з огляду на зосередження та роз'яснення значної кількості термінів. Вважаємо, що такого рівня робота суттєво впливатиме на утвердження в науковому полі певних понять, тож їх формулювання в українській версії суттєво підсилило би наукову новизну та вплинуло на подальше функціонування україномовного понятійного середовища.

10. Загальний висновок про рівень набуття здобувачкою теоретичних знань, відповідних умінь, навичок та компетентностей.

Наукова новизна, практичні та теоретичні результати дослідження відповідають завданням і достатньою мірою апробовані на науково-практичних конференціях та симпозіумах, де авторка продемонструвала вміння аналізувати і володіти необхідними для сучасного науковця компетентностями.

Розуміння технології створення скляних прикрас, використання спеціальної термінології з різних дисциплін збагачують означену роботу та демонструють процес скловиробництва глибше в мистецтвознавчому дискурсі. Особливо цінним було вивчення теми різноманіття намистин, виконаних у технології дрібної пластики італійськими майстрами, та продовження її застосування сучасними вітчизняними авторами. Okремо досліджено розвиток виробництва прикрас із художніх силікатів у Європі і продемонстровано місце України в означеному напрямку.

11. Загальна оцінка дисертації і наукових публікацій щодо їхнього наукового рівня з урахуванням дотримання академічної доброчесності та щодо відповідності вимогам. Таким чином означена дисертація здобувачки ступеня доктор філософії з мистецтвознавства Пугаченко Маргарити Костянтинівни «Генеза й еволюція скляних прикрас у традиційному костюмі України: типологія, мистецькі технології, композиція» виконана на достатньо високому науковому рівні та не порушує принципів академічної доброчесності.

Робота є самостійним, змістовним і закінченим науковим дослідженням, що відповідає необхідним вимогам для спеціальності 023 Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво, реставрація, галузі знань 02 Культура і мистецтво. Дисертація відповідає також вимогам чинного законодавства України, що передбачені в п. 29 Постанови Кабінету Міністрів «Про затвердження Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах)» від 23 березня 2016 р. №261 зі змінами, внесеними згідно з Постановами КМ №283 від 03.04.2019 р. та №502 від 19.05.2023 р., а також п.

6-9 «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44 (зі змінами), наказу Міністерства освіти і науки України від 12.01.2017 №40 «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації», затвердженого Міністерством юстиції України 03.02.2017 за №155/30023. З вищезазначеного можна зробити висновок, що здобувачка Пугаченко Маргарита Костянтинівна заслуговує на присудження їй ступеня доктора філософії в галузі знань 02 Культура і мистецтво за спеціальністю 023 Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво, реставрація.

Офіційний опонент:

кандидат мистецтвознавства, доцент,
завідувач кафедри художнього скла
Львівської національної академії мистецтв,
член-кореспондент Національної
академії мистецтв України

М. А. Бокотей

Підпис М. А. Бокотей засвідчую.

Проректор з науково-педагогічної роботи
Львівської національної академії мистецтв
кандидат мистецтвознавства

Т. Лесів

